

KÁNTOR LAJOS

Balogh Edgár útja a Sarlótól a Korunkig

Pozsony és Kolozsvár. A két meghatározó színhely egy közel évszázadot, kilencven évet átfogó XX. századi magyar közéleti ember pályáján. Fontos kiegészítésekkel persze. Nagyszében csupán a Kessler-ősök révén kerülhet be az életrajzba; és Temesvár, ez a soknemzetiségű, soknyelvű, a XX. század eleji Duna-medencei átlagnál jóval fejlettebb iparú civilizációjú város csak nagyon rövid epizód a gyermek életében. (Egy három-négyéves aligha viz emlékeket magával ifjúsága, eszmélése városába.) Többet jelentett Prága, Gombaszög vagy akár Liptószentiván. És persze Budapest. Majd Brassó, Tîrgu-Jiu, Kalotaszentkirály, Dés, Bukarest, Jilava. Személynevekhez kapcsoltnak pedig: Fábry Zoltán (következésképpen Stósz) és Gaál Gábor. A mitizált *Korunk*-szerkesztőt időben megelőzve még: Gyórrffy István, a néprajz tudósa és Móricz Zsigmond. Később Tamási Áron, Józsa Béla, Kós Károly, Kurkó Gyárfás. Szerzőnk vallomása szerint ebbe a sorba beilleszthető Groza Péter (azaz Petru Groza) és Márton Áron. Vagyis az egykori román miniszterelnök és Erdély kommunista börtönéveket szenvedett római katolikus püspöke. A távolságokat, sokszínűséget, belső-külső feszültségeket mi sem jellemzi jobban, mint az emlékiratok első könyvében, a *Hét próbában* olvasható következő mondat: ”A *Sarló* specifikumának – a jobbról balra való eljutás lehetőségének, adott esetben szükségességének, no meg kalandjainak és merszének – lehetnek mindmáig és újra tanulságai.” De lehet, annak is van tanulsága, hogy a népi demokratikus Románia fogházainak egyikéből – kétféleképpen összesen 1615 nap után – szabaduló, magát továbbra is kommunistának valló Balogh Edgár egyik első nyilvános megszólalásával az emberi boldogságról értekezett a kolozsvári *Utunkban*; ez 1956 tavaszán történt.

Műfajilag próbálva megközelíteni Balogh Edgár életútját, egy több mint három évtizeddel ezelőtti kísérletemhez nyúlok vissza. A Romániai Magyar Írók sorozatába illesztett, 1974-ben a Kriterionnál megjelent tanulmánykötet, a *Mesterek és Kortársak* bevezetőjének ezt a címet szántam: Balogh Edgár útja az irodalomhoz – vagy a közügyre váltható írásbeliség. Valaki – a szerző vagy a szerkesztő kívánsága szerint? – ezt a megfogalmazást elrontotta, „leegyszerűsítve” az első részét, így: Balogh Edgár az irodalomról. Holott valóban erről (is) szól ez az életmű, illetve arról, hogy a néprajzosnak, szociológusnak, talán elsősorban politikusnak indult csehszlovákiai magyar fiatalember miképpen lett publicista, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem történész professzora, később a magyar irodalomtörténeti tanszéken a publicisztika előadója, Farkas Árpád, Király László, Magyarai Lajos tanára, illetve a *Korunk* főszerkesztő-helyettese, élete utolsó negyedszázadában a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* szerkesztője. Ma is érvényes a kérdés, hogy a Balogh Edgár-i életút és mű felmérése tulajdonképpen kinek a hatáskörébe tartozik; mert egyaránt vitatkozhat rajta a politikátörténet, a szociológia, a történettudomány, az iroda-

lomtörténet, a stilisztika, akár az etnográfia, és valóban, a komparativistáknak egy-egy tudományágon belül érdekes anyagot kínálhat ez a szabálytalan, ám a korra és születésének helyére annyira jellemző, edgári kifejezéssel oly sokféle „konkordanciába” illeszkedő életmű. 1974 után jó három évtizeddel, csak nyomtatékkal ismétélhetem most, a centenáriumon: Balogh Edgár munkássága legalább három-négy (sőt több!) ország és öt-hat nyelv komparativistáinak nyújt elemzésre érdemes anyagot, dokumentumokat, már egy évszázad reális és megálmodott történéseiről. Igen, az írásban nyomon követhetőkön kívül ide kell számítanunk a neves és névtelen tanítványoktól őrzött szóbeli „műalkotásokat”, szónoki, vitatkozási és tanári fellépéseinek, hétköznapijainak, később beadványainak hatását – pozitív vagy negatív következményeit. Mindezt tudomásul véve lehet, lesz majd reális az egykor elkészülő mérleg.

Térjünk vissza Pozsonyhoz, a *Sarló*hoz. A XX. századi magyar történetnek összmagyar viszonylatban talán már nem eléggé élő, holott nagy hatású ifjúsági mozgalmához, amelyre annak idején olyanok is odafigyeltek, mint Móricz Zsigmond Jászi Oszkár, a cseh Masaryk. És persze Fábry Zoltán. Fábry írta le (az ötvenes évek végén, egy recenzióban): „Balogh Edgár és a Sarló egyet jelent: a szociográfiát. De ez a szociográfia eredendően és kihatóan adatfelvételnél és adatközlésnél többet adott és hozott: a szocialista öneszmélés kezdetét, folyamatát és folytonosságát.” Veres Péter pedig, a *Hét próbát*, vagyis szintén a Sarló idejét méltatva, a „mozgalmi embert” látja Balogh Edgárban. A regéléssel kezdődő, a falukutatásban, a nemzetiségi és társadalmi felelősségvállalásban kiteljesedő Sarló a húszas évek Csehszlovákiájában a cserkészmozgalomból nőtt ki – a folyamatot, a Sarló aktivitását, kapcsolatkereséseit a *Hét próbából* aprólékosan megismerhetjük. Beleértve az ideológiai betájolódást, Fábrynak a *Korunk*-ban megjelent kritikáját a mozgalomról, *Etnográfiai szocializmus* címmel – és a nyomában meginduló váltást (ahogy a fiatalok vezére ennek szükségességét átélte). „Felvetődött tehát újra különleges szocializmusunk revíziója, mint már Kassához való viszonyunk rendezésekor, amikor hidat teremtettünk a magunk kisebbségi követelményei és a *Munka* égbék etikája között.” A mozgalom utolsó éveiből, 1931 szeptemberéből ugyancsak Balogh Edgár idézi az író-újságíró Barta Lajosnak a Sarló kongresszusához intézett levelét, benne ezzel a záradékkal: „Ti nem tartoztok párthoz, szabadon bírálhatjátok a pártokat. De marxi történelemszemlélettel nézitek és magyarázzátok a világot, amivel adva van gondolkodástok iránya. A kapitalizmus összeomlása irtózatossá jelek közt megy végbe. Törekednetek kell arra, hogy mindenről helyesen gondolkodjatok, etikusan éljeteztek és cselekedjeteztek mindig! Ebben egyek vagyunk mindnyájan, akik így akarunk a világ összeomlásában és világkeletkezésben élni.” Megjegyzendő, hogy a kongresszust köszöntők közt, Barta mellett, nem csupán Fábry távirata és Gaál Gábornak a *Korunk* nevében szóló üzenete hangzik fel, hanem a Jancsó Béláé is az *Erdélyi Fiatalok* képviselőjében és a Fábián Dánielé, Budapestről. Ettől függetlenül, pontosabban ezzel együtt, Balogh mint reális Sarló-vezér (noha csehszlovák állampolgárság hiányában sosem lehetett a hivatalos egyszámú sarlós) nem a Barta-levelben olvasható szabad pártbírálatot választotta, ellenkezőleg: a kommunista párt bírálatának magáévá tételét gyakorolta, már ebben a csehszlovákiai szakaszban, és ez a Sarló mozgalmának beszüntetését eredményezte.

Ifjúsága országához még két lexikoni adat tartozik: Az *Út* című prágai baloldali lap szerkesztése, Fábry Zoltán oldalán és a *Barnakönyv Hitler-Németországról és a lipcei*

perről németről magyarra fordítása (1934-ben). 1935-ben következik be a kiutasítása Csehszlovákiából és a hazatérés Erdélybe, most már Romániába. A búcsú mozzanatában ismét megjelenik Fábry Zoltán, ahogy a *Hét* próba utolsó fejezete elmeséli: „...ő volt a kapocs Erdély felé is. Jövendőbeli hazám problémáihoz Stószon nyílt a kapu: Fábry volt a Korunk csehszlovákiai szerkesztője, Gaál Gábor barátja. Hiszen ez lett most vágyaim netovábbja: odakerülni Gaál mellé a kolozsvári *Korunk* szerkesztőségébe, ott kezdeni a férfikort, ifjúságunk nehezekei nélkül... Méliusz József, a *Korunk* írókövete, járt egyszer nálunk Pozsonyban, be is toborozta a sarlósokat a *Korunk* munkatársai közé, csak én voltam ki magamat eddig, mert úgy éreztem, hogy a folyóirat szűk rétegnek szól, s nem kelt elég visszhangot az élő marxista publicisztikának.”

Balogh Edgár már korábban is megszólal erdélyi lapokban – a Sarló hírét hozza el 1931-ben Kuncz Aladár *Erdélyi* Helikonjába (Kassler–Balogh Edgár: *A magyar ifjúsági mozgalmak Csehszlovákiában*). „A mai európai fiatalság útja” című nemzetközi ankét második (1931. februári) részébe illeszkedik a csehszlovákiai beszámoló, amelyből itt csak egy irodalmi vonatkozást emelünk ki. A szerző az iskolákról, iskolai önképzőkörökről beszélve, megjegyzi, hogy „sokhelyütt csak irodalmi képletben nyilvánulhatnak meg a korszerű törekvések”; aztán egy felsorolás következik azok nevével, akiket érdeklődéssel figyelnek „a haladó középiskolások”; a névsorban pedig Ady Endre, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, vagyis a fiatal Balogh Edgár gondolkodását is meghatározó hármastól Kassák Lajos, Barta Lajos, Kodolányi János, Győry Dezső, Tamási Áron, Makkai Sándor, Juhász Gyula, Mécs László, Simon Andor, Erdélyi József, Illyés Gyula, Szilágyi András, Bartalis János, József Attila következik. Vegyes névsor, az egyetemes magyar irodalom mára klasszikussá vált értékei, magyarországiak mellett többé vagy kevésbé ismert felvidékiek és erdélyiek, számosan közülük a *Korunk* munkatársai.

Csehszlovákiából politikai tevékenysége miatt a csehszlovák állampolgárság hiányában történt kitoloncoltatása, illetve Kolozsvárra érkezése másnapján már keresi Gaál Gábort és Szilágyi Andrást (a *Korunk* és Gaál által erőteljesen támogatott orvos-író, az először Párizsban, 1930-ban kiadott expresszionista regény, az *Új pásztor* szerzőjét). Első találkozását Gaál Gáborral emlékirata második kötetében, a *Szolgálatban* színesen, sok melegséggel írja le Balogh Edgár; tulajdonképpen már ekkor megtörténik bevezetése, a főtéri kávéház, a New York úgynevezett Dumapostája révén a főként baloldali újságíró-író társaságba. Nemsokára olvasható első tanulmánya, a *Korunk* 1935. július-augusztusi kettős számának élén, *Valóság és kultúra a csehszlovákiai magyarság életében* címmel, de neve után (zárójelben) még Pozsonyt tüntetve fel tartózkodási helyeként. Érdekes innen is, a terjedelmes összefoglalóból kiemelni néhány mondatot, amelyek jellemzőek Balogh egész életpályájára, későbbi harcaira. „1934-ben Pozsonyban s Kassán eltörlik a magyar nyelv jogait, miután a magyarság az utolsó népszámlálás adatai szerint e két városban nem éri el az összlakosság húsz százalékát, s így a csehszlovák nyelvrendelet értelmében nyelvének hivatalos használatára többé nem jogosult. Mi sem természetesebb, hogy egy ilyen sérelmes kultúrtörténelmi fordulatnál a kisebbségi magyarság legfőbb kultúr-szerveinek is fel kéne vonulnia, hogy a tudomány teljes vértetével védje az érzékenyen megsebesített magyarság legelemibb jogát, a nemzeti nyelvet!” A *Korunk* közelében – a harmincas évek második felében, a Vásárhelyi Találkozót megelőző háromnegyed évben közvetlenül is együttműködve Gaál Gáborral – ezt a nemzeti kisebbségi harcot igyekezett

a maga marxista-leninista elkötelezettségével egyeztetve folytatni. Balogh Edgár évtizedeken át megőrzött szemléletét mi sem jellemzi jobban, mint ugyancsak a *Szolgálatban* megjelenített szellemi Gaál-portré s a maga szerepének értelmezése; eszerint Gaál Gábor „a marxizmus iskolájából a korszerű népforradalmisáig érlelődött, átküzdvén magát mind a renyhe liberalizmus, mind a dogmatikus merevség buktatóin. Mindennapos utcai beszélgetéseink során – lakásától az újságíróklubig és vissza – szép csöndben vitattuk meg az alakuló helyzetet, s bizonyára kölcsönösen megajándékoztuk egymást.” Két – általa egyértelműen pozitívnak ítélt – figyelmeztetést tulajdonít a további mondatokban Gaál Gábornak: „erdélyi magyar irodalmunk kiszélesülését romániai magyar irodalomná, feloldva a regionális révíletet rideg és tényszerű haza valósággá”; a másik figyelmeztetés a Székelyföldre irányul, a közvetlen megismerésre buzdítja az idősebb marxista a nála fiatalabbat, aki addig a Csallóközt, a Felvidék tájait ismerhette csupán Kapcsolatát Gaállal hasonlóképpen örökítette meg élete vége felé, emlékirata utolsó (negyedik) kötetében, a *Számadásomban*, de itt élesebben fogalmaz, egy újabb (1957 és 1971 közötti) *Korunk*-korszak vitáira utalva. Ebben a fogalmazásban már a saját hatása kerül előtérbe: „Vissza kellett gondolnom arra, hogy a magyar kommün bukása után emigrált Gaál Gábort is mennyi szópárbajban kellett rávennem, hogy akár egy liberális emigráns-gondolatkörből, akár a szektás kommunista zártságból kirángassam és a Csehszlovákiából hozott népfronti vonal vállalására bírjam, rászoktatva az erdélyi magyar fiatalok népi realizmusának befogadására.”

Kétségtelen, hogy a Gaál-féle *Korunk* utolsó öt-hat évében közölt Balogh Edgár-írások ezt az irányt követik, akár a katalán nemzeti mozgalomról írjon (Farkas Lőrinc álnéven), akár az erdélyi népi színjátszókat népszerűsítse, akár a kolozsvári *Hitelt* ismertesse-bírálja, vagy az Erdélyi Múzeum-Egyesület munkáját minősítse elégtelennek, korszerűtlennek. Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy a szektás mozgalmiságtól ő sem mentes. A cselekvés-központúság oly mértékben meghatározta gondolkodásmódját, hogy ehhez mérten a *Korunkat* másodlagosnak tekintette a harmincas években. A *Szolgálatban* ír erről is: „Számomra a *Korunk* tulajdonképpen csak eszköznek, nagyszerű ideológiai gyűjtőpontnak tűnt a MADOSZ közvetlen történelmiségének szolgálatában. Ezért fedezte minden *Korunk*-cikket s a *Korunk* szerkesztésére gyakorolt néminemű befolyásomat a MADOSZ politikai frontján kifejtett munka.” Amit viszont csak írásban élhetett meg – noha Fábry potenciális köztársasági elnököt látott Balogh Edgárban –, az a Kossuth Lajos nyomán megálmodott Dunai Szövetség, a dunai konföderáció XX. századba átplántált vágyképe. Többször is értekezett erről a *Korunkban*, először 1937-ben; 1939-ben pedig vitát folytatott (Halász Sándorral) a Duna mentén élő népek összefogásának időszerűségéről. A maga részéről a disputát így zárja: „... mi a fenyegetett magyar nemzet, a dunai szomszédnépek s egész Kelet-Európa függetlenségéhez ragaszkodunk s meggyőződéssel valljuk, hogy nemcsak történelmi szükség, hanem egyben történelmi lehetőség is a közös védekezés.”

A közvetlenül következő években mozgalmi elkötelezettségének kiélésére változó lehetőségei adódnak. A MADOSZ Brassóba küldi. Újságíróként a *Brassói Lapok*nak dolgozik, 1937-ben egyik szervezője a Vásárhelyi Találkozónak (az erdélyi magyar fiatalok népfrontos kísérletének), részese az Erdélyi Enciklopédia alternatív könyvkiadó-vállalkozásának. A negyvenes évek elején már újra Kolozsvárt van, Móricz Zsigmond megbízta a *Kelet*

Népe helyi szerkesztésével, munkatársa a *Magyar Nemzetnek* és a *Kis Újságnak*. Az észak-erdélyi antifasiszta ellenállásban való részvétel, aktív közreműködés Kolozsvár megmentésében a háborús pusztítástól, 1944 októberétől kezdve pedig már a szabadnak hitt-tudott város és országrész ügyeinek intézésében neki jutott szerep, kezdetben a kolozsvári napilap, a *Világosság* szerkesztése, a Romániai Magyar Népi Szövetség vezetőségében, főképp a kulturális munka irányításában rá váró feladatok, végül a Bolyai Tudományegyetemen a történelemtanári munka, 1949-ben a rektori tevékenység – már igazi politikai tér, életre szóló élmény. Balogh Edgár a párttal való teljes, kételyek nélküli azonosulás éveit éli – és ezen tulajdonképpen 1949 őszi első letartóztatása, a 615 nap börtön, majd a második, immár 1000 napos fogva tartás sem változat. Visszakerül az egyetemre, 1956-ban rehabilitálják. 1957-től az újrainduló *Korunk* felelős szerkesztője, illetve főszerkesztő-helyettese, Gáll Ernő oldalán.

Erről az időszakról, pontosabban 1958 decemberétől, illetve 1959 júliusától a személyesen megélt, Gáll Ernő és Balogh Edgár kettős irányítása alatt végzett szerkesztőségi munka s a szerkesztőségen kívüli sűrű találkozások emlékével próbálhatnék beszámolni Balogh Edgár még közel négy évtizedéről. Ezúttal nem erre teszek kísérletet, jóllehet szakmai, erkölcsi és politikai tapasztalatokban rendkívül gazdag volt ez a korszak. Ami természetesen tükröződik – az 1989 decemberéig szigorúan működő hivatalos és pártcenzúra feltételei között – a folyóiratban, (újságokban) és könyvekben található, leírt művekben is. Valamint a szóbeliségben meg a beadványokban. Balogh Edgár életművéhez ugyanis hozzá kell számítani a bármennyire is korlátozott, teljesen soha meg nem szűnt közéleti szereplést, illetve a tanítványokra tett hatást. (1959 után publicisztikát tanított; mint említettem, a Babes-Bolyain, az irodalomtörténeti tanszék keretében.)

Maradjunk a *Korunk* második folyamában és a visszaemlékezésekben, kötetekben tetten érhető baloghedgáriságnál. (A harmadik, 1990 óta megjelenő, általam szerkesztett folyamban már ritkán volt jelen, noha túl a nyolcvanon sem szűnt meg figyelni a lapot, megpróbált tanácsokat adni; miként az alakuló RMDSZ-ben, azaz a Kolozsvári Magyar Demokrata Tanácsban tette, az 1989/90-es fordulóban.)

Amikor már nyugdíjasként közölte tanulmányát a régi *Korunkról* (*Itt és most* cím alatt, 1976-ban, a kolozsvári Dacia kiadónál), az „Oka ezen írásnak” című bevezetőben egyértelműen összeköti a múltidézt a jelennel (a közelmúlttal), a következő szavakkal: „...amint az újraéledt *Korunk* – két régi munkatársa, Gáll Ernő s e sorok szerzője nevével jegyezve – beidegződött új feladataira a szocialista társadalomépítés szükségletei szerint, dönteni kellett a felidézett hagyományok nagyság- és értékrendjéről is, jobban ráfigyelve az eredendő fő irányzatra.” Mi volt ez a fő irányzat? Balogh Edgár elismeri a sokrétű információs anyag, „az egész emberiség vajúdó kérdéseire” történő kitekintés jelentőségét, „állandó harcban a vidéki elmaradással, mely a nemzetiségi és osztálynyomásnak kitett romániai magyar dolgozó tömegek belső fékje, feltörekvésük különleges társadalmi gátja és gátlása volt”, de elsődlegesnek tegnap és ma, a honiség és maiság, az „itt és most” konkrétumait tudja; már a Gaál Gábor-i *Korunknak* is „ez a szubjektív osztály- és nemzetiségpolitika volt a lényege, valódisága, eszmei áramlásainak és sugalmazásainak fő irányzata” – vagyis ezt kell folytatni, az új körülmények között. Élete végén, a *Számadásomban*, nevesítve ismétli meg az 1957 és 1971 közötti évek következtetését: „Hiába is tagadnám. Két véglet voltunk, kettőnk között kellett kiegyenlítődnie a közös és viszonyaink sze-

rint lehetséges eredménynek. Hogy is volt? Gáll Ernő a *Korunk* hagyományos egyetemlenségét, a nagyvilágbeli körültekintést, a gondolatok sokszínűségét képviselte, az én külön gondom a *Korunk* másik nagy öröksége, a helyi felelősség, az erdélyi magyar tárgykör ébrentartása volt. Neki vigyáznia kellett, hogy felülről ne csapjon ránk a kozmopolitizmus vádja, nekem óvakodnom kellett attól, hogy nemzetiségi mondandónkat a nacionalistaság szokásos gyanúja ne érhesse.” Ez az egyeztetés – tanúsíthatom – sem kifele, a hivatalosságok, a pártfórumok felé, sem a szerkesztőségen belül nem lehetett konfliktusmentes, néha a válság szélére került mind a vezetés, mind maga a lap; mégis, meggyőződésem, hogy a mind letagadhatatlanabb, keményedő diktatúra és a kétségbevonhatatlan, felülről (is) gerjesztett román nacionalizmus feltételei közt a *Korunk* ha nem is épen került ki abból a nyomasztó rendszerből, de viszonylagos tekintélyét, rangját – legalábbis a nyolcvanas évek közepéig – őrizte; a hatvanas–hetvenes évek fordulóján erdélyi, romániai magyar viszonylatban egyértelműen értéket teremtett, hozzájárult egy új értelmiségi nemzedék kialakulásához – a Bolyai Tudományegyetem felszámolását követő, nehéz időszakban. És ebben Balogh Edgárnak is szerepe volt.

Belülről persze nem úgy élte meg az ember – a szóban forgó életút összegezője sem –, ahogy szerkesztőségünk világára Balogh Edgár például a *Szárnyas oltár* (Bp., 1978) „Szép szó” fejezetében megpróbált jelenítve visszatérni. Túl azon, hogy ebben az irodalmiaskodó vitairatban mindenki Balogh Edgár hangján, stílusában szólal meg, a szembesítések meglehetősen merevek. Az alaphelyzet sem igazán reális, különösen ha arra gondolunk, hogy a középpontba állított Varsányi Márton eléggé egyértelműen az öngyilkosságot vállalt egykori szerkesztőbizottsági tag, a professzor-költő Szabédi Lászlóval azonosítható – a „harmadik utasnak” mondott Szabédi viszont egy életen át vitatkozott Balogh Edgárral, nézeteik (a baloldaliság és a nemzet érdekeinek vállalása mellett) lényegesen különböztek. Itt most nem térek ki a Balogh nevezte „bretterizmus”-vitájára, a liberalizmus edgári értelmezésére – ami szintén fontos szerephez jut a „Szép szó”-ban.

A második *Korunk* és Balogh Edgár másfél évtizeden át összefonódó történetét akár a főszerkesztő-helyettes saját írásai alapján végigkísérni meghaladná e konferencia és mindenképpen ennek az előadásnak a kereteit. Az 1957-es, szerencsétlen időben született és mai olvasatban meglehetősen szerencsétlenül sikerült programadó vezércikkkel kellene kezdeni a szigorú elemzést, amint erre 1990 januárjában, a *Korunk* harmadik folyamának elindításakor már utaltam. A *Történelmi tévedések (Távlatok?)* címmel megírt örökségvállalásnak és örökségtagadásnak nem térhetett ki az *Új humanizmus őrhelyén* aktuálpolitikai alaphangjának, az 1956-os magyar forradalom szellemiségét megtagadó kitételeinek visszautasítása, vagyis közvetlen elődeink szigorú bírálata elől. Erre Balogh Edgár a *Számadásom (1956–1993)*-ban bizonyos önkritikával válaszolt, beismerve, hogy „szép hiedelmei” ellen döntött az idő. Sajnos, nem egyedüli ez az „őrhelyi” szöveg az ötvenes évek s a későbbiek *Korunkjában* – és ebben Balogh Edgár a „szolgálat” jegyében (nem egyszer bizony „férfimunkának” gondolva a kényszerű megalkuvást) részt vállalt. Nem tagadható azonban, hogy a folyóirat magyar nemzeti-nemzetiségi vonulatának – a lehetőség határain belül, sőt azokat itt-ott feszegetve – alakítója volt. Nem éppen úgy, ahogy azt Vekerdi László a Valóságban 1970-ben vázolta – Balogh Edgárnak tulajdonítva például a fiatal költők-írók, a *Forrás-szerzők* szerepeltetését is a folyóiratban, mintha az irodalmi hang megújítása tőle, általa indult volna el és nem őt kellett volna győzködni ennek szükségesség-

ségéről. Tény viszont, hogy olyan tanulmányai, mint az Adyról írottak (melyekre, így az *Ady asszonyideáljára* és *A politikus Adyra*, később is büszke volt), vagy az *Erdély Múzeum*ról, a Jakabffy-féle *Magyar Kisebbségről* s az évtizedeken át a *Korunk* ellenlábasként elhallgatott *Erdélyi Helikon*ról megemlékező jegyzetei – mintegy jóvátételként is régebbi állásfoglalásai után – az adott pillanatban pozitívan hatottak, nyitást segítettek. Szívügye volt Balogh Edgárnak az iskolaügy, a néprajzkutatás, a műemlékvédelem. A magyar kultúrát és tudományt helyileg és országhatárok fölött egyszerre szemlélte, kívánta szolgálni.

Nyolcvannolc évesen őszinte reformszocialistának, megvénült igazságkeresőnek nevezte magát.

Az idő alighanem túlhaladt rajta, ám életútjának tanulságai, művének részeredményei beépülhetnek, talán be is épülnek a jövőbe.

